

อาทรธำรงค์อนุสรณ์

ขุนอภิรักษ์จรรยา

จัดพิมพ์เป็นที่ระลึก

ในงานฌาปนกิจศพ

คุณพ่อ เกลี้ยง อาทรธำรงค์

ณ เมรุวัดสร้อยทอง

วันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๔

อาทรธำรงค์อนุสรณ์

ขุนอภิรักษ์จรรยา

จัดพิมพ์เป็นที่ระลึก

ในงานฌาปนกิจศพ

คุณพ่อ เกลี้ยง อาทรธำรงค์

ณ เมรุวัดสร้อยทอง

วันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๔

ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ได้กรุณาให้เกียรติมา

ในงานฌาปนกิจศพ

คุณพ่อ เคลี้ยง อาทรธำรงค์

หากมีสิ่งบกพร่องหรือไม่เรียบร้อยประการใด ขอได้

โปรดประทานอภัยด้วย.

เจ้าภาพ

คำนำ

ในการฌาปนกิจศพ คุณพ่อเกลี้ยง อาทรธำรงค์ ซึ่งกำหนด ณ วันที่ ๓ เมษายน ๒๕๑๔ นี้ ข้าพเจ้าเองได้พิจารณาเห็นว่า ท่านผู้ที่ล่วงลับไปนี้ มีพระคุณต่อข้าพเจ้าเป็นอันมาก จึงสมควรจะแสดงความกตัญญูกตเวที โดยจัดทำอะไรสักอย่างหนึ่งเพื่อเป็นอนุสรณ์ ข้าพเจ้าได้มาคำนึงถึงว่า ประเพณีงานศพทั่ว ๆ ไปมักจะมีหนังสือแจกแก่ผู้มาในงาน และถ้าได้เป็นหนังสือเกี่ยวกับธรรมะ ดูจะเหมาะกว่า เพราะได้กุศลแรง ผู้ที่รับแจกไปอ่านก็ได้กุศลด้วย ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงได้คัดเลือกจากหนังสือคู่มือการศึกษา พระอภิธรรม ว่าด้วย "วิถีมุตตสังคหวิภาค" ปริจาฉท ที่ ๕ เป็นบางตอน เลือกเฉพาะตอนที่ผู้อ่านเข้าใจง่ายพอสมควร ถ้าอ่านแล้วยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติก็จะได้กุศลมากขึ้น

หนังสือนี้ เป็นคู่มือสำหรับนักศึกษาพระอภิธรรม ณ ศาลาโพธิลังกา วัดพระเชตุพน ซึ่งอาจารย์ บุญมี เมธางกูร เป็นผู้บรรยาย เป็นประจำทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ ตัวผู้เขียนเองก็ศึกษาอยู่ที่นั่นด้วย

ขอกุศลผลบุญที่ข้าพเจ้าได้จัดบำเพ็ญอุทิศ แด่ คุณพ่อ เกลี้ยง อาทรธำรงค์ จากการพิมพ์หนังสือเล่มนี้ออกเผยแพร่ เป็นวิทยาทาน จงเป็นพลวปัจจัยดลบันดาลให้คุณพ่อ เกลี้ยง อาทรธำรงค์ ประสบแต่อิฏฐคุณมนุญผลในสัมปรายภพ ทุกประการเทอญ.

๓ เมษายน ๒๕๑๔

คุณพ่อ เกลี้ยง อาทรธำรงค์

ชาตะ ๓ มกราคม ๒๔๓๕

มรณะ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๒

คุณพ่อ

คุณพ่อของลูกเกิดเมื่อวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นชาวบ้านญวนบางโพ สืบเนื่องมาแต่บรรพบุรุษ ครั้งที่องเชียงสือ อพยพหนีภัยจากประเทศญวน เข้ามาพึ่งพระ-บรมโพธิสมภาร ในสมัยรัชกาลที่ ๑ แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก บรรพบุรุษรุ่นต่อมา ได้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างวัดขึ้นวัดหนึ่งในบริเวณหมู่บ้านนี้ เรียกกันโดยสามัญว่า "วัดญวนบางโพ" เป็นเวลากว่า ๑๘๐ ปีเศษแล้ว ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๔ แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานนามวัดนี้ ใหม่ว่า "วัดอานัมนิกายาราม" แต่ประชาชนทั่วไปคงยังเรียก "วัดญวนบางโพ" เรื่อยมาจนทุกวันนี้

ที่กล่าวถึงวัดนี้ ก็เพราะบรรพบุรุษของท่านได้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างมา คุณพ่อเองเกือบจะเรียกได้ว่าเป็นเวยยาวัจกรของวัด เวลาวัดมีงานคุณพ่อจะขาดเสียมิได้ และเนื่องจากคุณพ่อมีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการช่าง คือ

ช่างก่อสร้าง และ ช่างเครื่องกระดาษ ที่ใช้ประกอบ พิธี "กงเต๊ก" บ้านที่คุณพ่ออยู่เดิม คุณพ่อก็ได้สร้างเอง และยังสร้างให้ลูก ๆ บางคนอีกด้วย ส่วนเครื่องกงเต๊กนั้น มีผู้มาติดต่อขอให้ทำเสมอมิได้ขาด คุณพ่อใช้ชีวิตจากงาน ๒ อย่างนี้มาตั้งแต่หนุ่มจนเข้าสู่วัยชรา

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๒ คุณพ่อเริ่มมีอาการป่วยบ้าง เนื่องจากอายุเข้าสู่วัยชรา และได้ตรากตรำการงานมามาก ในระยะเดือนกันยายน ถึง เดือนพฤศจิกายน อาการเริ่มจะเป็นมากขึ้น จนถึงวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ลูก ๆ เห็นอาการหนัก เกี่ยวกับลำไส้ใหญ่เป็นแผล จึงนำไปโรงพยาบาลจังหวัดนนทบุรี ความจริงคุณพ่อจะไม่ยอมไป แต่ลูก ๆ เห็นว่าการรักษาอยู่ที่บ้านจะไม่ได้ผล เมื่อไปถึงโรงพยาบาลแล้วไม่นาน กำลังคุณพ่อก็อ่อนลงทีละน้อย ๆ และหายใจไม่ออก จนเวลา ๑๔.๐๐ น. เศษ คุณพ่อก็สิ้นใจไปโดยอาการสงบ อายุคุณพ่อคำนวนได้ ๗๗ ปี

การที่คุณพ่อมาสิ้นชีวิตลง ยังความโศรกเศร้าให้แก่ลูกหลานเป็นอันมาก และลูก ๆ ก็ยังมิได้ทันตอบแทนพระคุณของพ่อ ให้สาสมกับที่ได้อุปการะเลี้ยงลูกมา อย่างไรก็ดี

การมรณกรรมของคุณพ่อ ลูก ๆ ก็หวังว่าคงจะไปสู่สุคติ ตามนัยแห่งพระอภิธรรม ว่าด้วย มรณจตุกะ ข้อ (๓) วรรคท้าย เพราะ

(๑) อายุคุณพ่อ เข้าเขตวัยชรา เกิน ๗๕ ปี แล้ว ภาษาทางธรรมะ เรียกว่า ตายเพราะสิ้นอายุ

(๒) เวลาใกล้จะมรณะ ไม่มีอาการที่จะแสดง ถึงอาการทรมาน ประจวบกับหมดกรรมด้วยพอดี ตายไปด้วยความสงบ ภาษาทางธรรมะเรียกว่า ตายเพราะสิ้นกรรม

รวมเรียกว่า ตายเพราะสิ้นอายุและสิ้นกรรม ซึ่งคงจะไปสู่สุคติเป็นแน่แท้

หากคุณพ่อจะได้ทราบด้วยญาณวิถีใดๆ จากการที่ลูก ๆ ได้ประกอบการบำเพ็ญกุศล เพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อคุณพ่อ ลูก ๆ ขอให้วิญญาณของคุณพ่อ ไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ.

ลูก ๆ

พระอภิธัมมัตถสังคหะ

ปริจเฉทที่ ๕

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺธสฺส

ความเบื้องต้น

พระอภิธัมมัตถสังคหะปริจเฉทที่ ๕ ชื่อว่า วิถีมุตต สังคหวิภาค คำว่า วิถีมุตต แปลว่า พ้นวิถี นอกวิถี หรือ ไม่อยู่ในวิถี, สังคหะ แปลว่า สงเคราะห์ หรือรวบรวม วิภาค แปล ส่วน, ดังนั้น วิถีมุตตสังคหวิภาค จึงแปลว่า ส่วนที่รวบรวมการแสดงจิตที่พ้นวิถี

๑ ว่าด้วยกำเนิด

ที่ที่ปฏิสนธิวิญญาณอาศัยเกิด หรือที่ที่สัตว์ทั้งหลาย อาศัยเกิดนั้น เรียกว่า กำเนิด หรือ โยนิ

สัตว์ทั้งหลาย หรือปฏิสนธิวิญญาณทั้ง ๑๙ ดวงนั้น มีที่อาศัยเกิด ๔ ประการ เรียกว่า กำเนิด ๔ หรือ โยนิ ๔ คือ

(๑) ชลาพุชกำเนิด คืออาศัยเกิดจากท้องมารดา คลอดออกมาเป็นตัวเลย แล้วค่อย ๆ เติบโตขึ้นตามลำดับ สัตว์ที่เป็นชลาพุชกำเนิด คือ

ก. มนุษย์

ข. เทวดาชั้นต่ำ (หมายถึงเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกาที่มีชื่อว่า วินิปาติกอสุรกาย และเวมานิกเปรตอสุรกาย ซึ่งปฏิสนธิด้วย อุเบกขาสันตีรณกุสลวิบากเท่านั้น และในข้อต่อไปที่ใช้ว่า เทวดาชั้นต่ำ ก็ขอให้พึงเข้าใจตามนี้ด้วย)

ค. สัตว์ดิรัจฉาน

ง. เปรต (เว้นนิชฌามตัณหิกเปรต คือเปรตจำพวกที่ถูกไฟเผาอยู่เสมอ)

จ. อสุรกาย

(๒) อัณฑชกำเนิด คืออาศัยเกิดจากท้องมารดาเหมือนกัน แต่มีฟองห่อหุ้ม แล้วจึงแตกจากไข่มาเป็นตัว และค่อย ๆ เติบโตขึ้นมาตามลำดับเหมือนกัน สัตว์ที่เป็นอัณฑชกำเนิด คือ

ก. มนุษย์ (มีมาในธัมมบทว่า พระ ๒ องค์ ที่เรียกกันว่าทเวพาติกเถระ ซึ่งเป็นบุตรของ โกตนกินรีนั้น เมื่อ

เกิดมาทีแรกเป็นฟองไข่ก่อน แล้วจึงคลอดออกมาจากฟองไข่นั้นอีกทีหนึ่ง

ข. เทวดาชั้นต่ำ

ค. สัตว์ดิรัจฉาน

ง. เปรต (เว้นนิชฌามตัณหิก เปรต)

จ. อสุรกาย

ชลาพุชกำเนิดและอัณฑชกำเนิด ทั้ง ๒ ประการนี้ รวมเรียกว่าคัพภเสยยกำเนิด เพราะต้องอาศัยเกิดในครรภ์มารดาเหมือนกัน ต่างกันแต่เพียงว่า ออกมาเป็นตัวเลย หรือออกมาเป็นฟองก่อน แล้วจึงแตกเป็นตัวภายหลัง

(๓) สังเสทชกำเนิด ไม่ได้อาศัยเกิดจากครรภ์มารดา แต่อาศัยเกิดจากต้นไม้ ดอกไม้ โลหิต หรือที่เปียกชื้น เกิดมาก็เล็กเป็นทารก แล้วจึงค่อย ๆ เติบโตขึ้นมา สัตว์ที่เป็นสังเสทชกำเนิด คือ

ก. มนุษย์ (เช่นนางจิญจมาณวิกา เกิดจากต้นมะขาม นางเวฬุวดี เกิดจากต้นไผ่ นางปทุมวดี เกิดจากดอกบัว, โอรสของนางปทุมวดีรวม ๔๙๙ องค์ เกิดจากโลหิต เป็นต้น)

ข. เทวดาชั้นต่ำ

ค. สัตว์ดิรัจฉาน

ง. เปรต (เว้นนิชฌามตัณหิกเปรต)

จ. อสุรกาย

(๔) โอปปาติกกำเนิด ไม่ได้อาศัยเกิดจากครรภ์มารดา ไม่ได้อาศัยสิ่งใดเกิด แต่เกิดโดยโผล่ขึ้นมา และโตใหญ่เต็มที่ในทันที ทันใดนั้นเลย สัตว์ที่เป็นโอปปาติกกำเนิด คือ

ก. มนุษย์ มีในสมัยต้นกัปป์

ข เทวดา ทั้ง ๖ ชั้น (เว้นเทวดาชั้นต่ำ)

ค. พรหม ทั้งหมด

ง. สัตว์ดิรัจฉาน

จ. เปรต (รวมทั้งนิชฌามตัณหิกเปรตด้วย)

ฉ. อสุรกาย

๒ ว่าด้วยปฏิสนธิ (โดยย่อ)

มนุษย์ผู้ปฏิสนธิด้วยอุเบกขาสันติรณกุศลวิบากนี้ เป็นผู้มีบุญน้อย (มีบาปมาก) ร่างกายจึงพิการมาแต่กำเนิด ไม่ใช่มาพิการในภายหลัง ความพิการนี้ท่านจัดไว้ ๑๐ จำพวก คือ

(๑) ตาบอด

(๒) หูหนวก

(๓) จมูกเสีย ไม่ได้กลิ่น เพราะไม่มีฆานปสาท

(๔) เป็นใบ้

(๕) โง่เง่าผิดปกติ (ปัญญาอ่อน)

(๖) เป็นบ้า

(๗) เป็นบัณเฑาะก์ (กะเทย) คือพวกวิปริตในเรื่องเพศ

(๘) ผู้ปรากฏเป็น ๒ เพศ คือมีอวัยวะเพศทั้งเพศหญิงและเพศชาย

(๙) ผู้ไม่ปรากฏเพศ

(๑๐) ผู้ติดอ่าง

๓ อกุศลกรรมบท

ผลที่อกุศลกรรมบท ๑๐ ส่งให้ในปวัตติกาล คือตั้งแต่เกิดมาจนสิ้นชีวิต จำแนกออกดังนี้

ผลในปวัตติกาลของปาณาติบาต มี ๙ ประการ คือ

(๑) ทุพพลภาพ

(๒) รูปไม่งาม

(๓) กำลังกายอ่อนแอ

(๔) กำลังกายเฉื่อยชา กำลังปัญญาไม่ว่องไว

(๕) เป็นคนขลาด

(๖) ฆ่าตนเอง หรือถูกผู้อื่นฆ่า

(๗) โรคภัยเบียดเบียน

(๘) ความพินาศของบริวาร

(๙) อายุสั้น

ผลในปวัตติกาลของอทินนาทาน มี ๖ ประการ คือ

(๑) ด้อยทรัพย์

(๒) ยากจน

(๓) อดหยาก

(๔) ไม่ได้สิ่งที่ตนปรารถนา

(๕) พินาศในการค้า

(๖) ทรัพย์สินพินาศเพราะอัคคีภัย อุทกภัย โจรภัย เป็นต้น

ผลในปวัตติกาลของ กาเมสุมิจฉาจาร มี ๑๑ ประการ คือ

(๑) มีผู้เกลียดชังมาก
(๒) มีผู้ปองร้ายมาก
(๓) ขัดสนทรัพย์
(๔) อดหยากยากจน
(๕) เป็นหญิง
(๖) เป็นกะเทย
(๗) เป็นชายตระกูลต่ำ
(๘) ได้รับความอับอายเป็นอาจิณ
(๙) พลัดพรากจากผู้ที่ตนรัก
(๑๐) มากไปด้วยความวิตกห่วงใย
(๑๑) ร่างกายไม่สมประกอบ

ผลในปวัตติกาลของมุสาวาท มี ๘ ประการ คือ

(๑) พูดไม่ชัด
(๒) ฟันไม่เป็นระเบียบ
(๓) ปากเหม็นมาก
(๔) ไอตัวร้อนจัด
(๕) ตาไม่อยู่ในระดับปกติ
(๖) กล่าววาจาด้วยปลายลิ้นและปลายปาก

(๗) ท่าทางไม่สง่าผ่าเผย

(๘) จิตไม่เที่ยงคล้ายวิกลจริต

ผลในปวัตติกาลของปิสุนาวาท (พูดส่อเสียด) มี ๔ ประการ คือ

(๑) ตำหนิตนเอง

(๒) มักจะถูกลือโดยไม่มีความจริง

(๓) ถูกบัณฑิตติเตียน

(๔) แตกแยกกับมิตรสหาย

ผลในปวัตติกาลของผรุสวาท (พูดคำหยาบ) มี ๔ ประการ คือ

(๑) พินาศในทรัพย์

(๒) ได้ยินเสียง เกิดไม่พอใจ

(๓) มีกายและวาจาหยาบ

(๔) ตายด้วยอาการงงงวย

ผลในปวัตติกาล สัมผัปปลาป (พูดเพ้อเจ้อ) มี ๔ ประการ คือ

(๑) เป็นอธัมมวาทบุคคล

(๒) ไม่มีผู้เลื่อมใสในคำพูดของตน

(๓) ไม่มีอำนาจ

(๔) จิตไม่เที่ยง คือวิกลจริต

ผลในปวัตติกาลของ อภิชฌา (อยากได้ทรัพย์ของผู้อื่น) มี ๔ ประการ คือ

(๑) เสื่อมในทรัพย์และคุณงามความดี

(๒) ปฏิสนธิในตระกูลต่ำ

(๓) มักได้รับคำติเตียน

(๔) ขัดสนในลาภสักการะ

ผลในปวัตติกาล ของ พยาบาท มี ๔ ประการ คือ

(๑) มีรูปทราม

(๒) มีโรคภัยเบียดเบียน

(๓) อายุสั้น

(๔) ตายโดยถูกประทุษร้าย

ผลในปวัตติกาลของ มิจฉาทิฏฐิ มี ๔ ประการ คือ

(๑) ห่างไกลต่อรัศมีแห่งพระธรรม

(๒) ปัญญาทราม

(๓) ปฏิสนธิในพวกคนป่าที่ไม่รู้อะไร

(๔) มีฐานะไม่ทัดเทียมคน

ผลในปวัตติกาลของ การเสพสุราเมรัย มี ๖ ประการ คือ

(๑) ทรัพย์ถูกทำลาย

(๒) เกิดวิวาทบาทหมาง

(๓) เป็นบ่อเกิดของโรค

(๔) เสื่อมเกียรติ

(๕) หมดยางอาย

(๖) ปัญญาเสื่อมถอย

๔ มนุษย์ที่มีสภาพแตกต่างกัน

คำว่า มนุษย์ เขียนตามแบบบาลีเป็น มนุสฺส มาจาก มน (การรู้) + อสฺส (บุคคล) จึงรวมแปลว่า บุคคลที่รู้ หมายความว่า รู้กุศล และอกุศล คือรู้ชอบชั่วดีนั่นเอง อีกนัยหนึ่ง มน (ใจ) + อุสฺส (สูง) รวมแปลว่า ใจสูง

อนึ่ง การที่มนุษย์มีสภาพแตกต่างกันนั้น มูลปัณณาสก์ มัชฌิมนิกาย แสดงไว้ว่า

(๑) ผู้ฆ่าสัตว์ ไม่มีความกรุณา เป็นเหตุให้ อายุสั้น

(๒) ผู้ไม่ฆ่าสัตว์ มีความกรุณา เป็นเหตุให้ อายุยืน

(๓) ผู้เบียดเบียนสัตว์ เป็นเหตุให้ มีโรคมาก

(๔) ผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์ เป็นเหตุให้ มีโรคน้อย

(๕) ผู้มักโกรธ มีความคับแค้นใจมากเป็นเหตุให้ ผิวพรรณชั่ว

(๖) ผู้ไม่โกรธ ไม่มีความคับแค้นใจ เป็นเหตุให้ ผิวพรรณผุดผ่อง

(๗) ผู้มีใจริษยาผู้อื่น เป็นเหตุให้ มีอานุภาพน้อย

(๘) ผู้มีใจไม่ริษยาผู้อื่น เป็นเหตุให้ มีอานุภาพมาก

(๙) ผู้ไม่บริจาคทาน เป็นเหตุให้ ยากจน อนาถา

(๑๐) ผู้บริจาคทาน เป็นเหตุให้ มีโภคสมบัติมาก

(๑๑) ผู้กระด้างถือตัว เป็นเหตุให้เกิดในสกุลต่ำ

(๑๒) ผู้ไม่กระด้าง ไม่ถือตัว เป็นเหตุให้ เกิดในสกุลสูง

(๑๓) ผู้ไม่อยากรู้ ไม่ไต่ถามผู้มีปัญญา เป็นเหตุให้ มีปัญญาน้อย

(๑๔) ผู้อยากรู้ หมั่นไต่ถามผู้มีปัญญา เป็นเหตุให้ มีปัญญามาก

๕ ว่าด้วยมรณจตุกะ

มรณะ แปลว่า จุติ หรือดับหรือตาย จำแนกได้เป็น ๓ ประการ คือ

(๑) ขณิกมรณะ คือ การดับของรูปนาม ตามนัยของ

อุปปาทะฐีติ ภังคะ

(๒) สมมติมรณะ คือ การดับ การตาย ของคน ของสัตว์ อันเป็นโวหารของโลกที่ใช้กันทั่ว ๆ ไปอยู่เสมอ

(๓) สมุจเฉทมรณะ คือ การปรินิพพานของพระ-อรหันต์

ในที่นี้จะกล่าวแต่สมมติมรณะ ตามข้อ (๒) เท่านั้น

สมมติมรณะ ของคนและสัตว์ กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ความตายของคนและสัตว์นั้น หมายถึงความสิ้นไปแห่งอนุบาลธรรม ๓ ประการ คือ

(๑) ความสิ้นไป หมดไปแห่งอายุ คือ กัมมชรูป

(๒) ความสิ้นไป หมดไปแห่งอุสมาเตโช (ไฟธาตุ) ซึ่งเป็นธาตุไฟ ที่ยังความอบอุ่นให้แก่ร่างกาย

(๓) ความสิ้นไป หมดไป แห่งวิญญาณ คือ ภวังคจิต (เฉพาะข้อนี้ยกเว้นอสัญญสัตต เพราะไม่มีวิญญวน)

มรณุปัตติ ความตายที่อุบัติขึ้นนั้น มี ๔ ประการ ดังนั้นจึงเรียกว่า มรณจตุกะ อันความตาย ๔ ประการนั้น ได้แก่

(๑) อายุกขยมรณะ ตายเพราะสิ้นอายุ

(๒) กัมมักขยมรณะ ตายเพราะสิ้นกรรม

(๓) อุภยักขยมรณะ ตายเพราะสิ้นทั้ง ๒ อย่าง คือ สิ้นทั้งอายุและสิ้นทั้งกรรม

(๔) อุปัจเฉทกมรณะ ตายโดยยังไม่ทันสิ้นอายุ และสิ้นกรรม

ตายเพราะสิ้นอายุ ๑ ตายเพราะสิ้นกรรม ๑ และตายเพราะสิ้นทั้งอายุและทั้งกรรม ๑ การตายทั้ง ๓ อย่างนี้ เรียกว่า กาลมรณะ คือ ถึงเวลาที่ควรตาย

ส่วน การ ตาย โดย ยัง ไม่ทันสิ้น อายุ และสิ้น กรรม นั้น เรียกว่า อกาลมรณะ คือยังไม่ถึงกาลเวลาที่ควรตาย แต่มาตายลงด้วยภัยอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่ง

๑ อายุกขยมรณะ

การตายเพราะสิ้นอายุนั้น หมายถึงการตายเมื่อแก่ คือถึงซึ่งความชราแล้วจึงตาย เพราะสังขารร่างกายได้ดำรงอยู่มานานพอควรแล้ว ก็ย่อมเสื่อมโทรมลงจนถึงวาระที่แตกดับทำลายไป

ในสมัยพุทธกาล คนเรามีอายุ ๑๐๐ ปี โดยประมาณ นับแต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จดับขันธ์ เข้าสู่ปรินิพพานแล้ว อายุคนก็ลดน้อยลง ในอัตรา ๑๐๐ ต่อ ๑ คือกาลเวลาล่างไป ๑๐๐ ปี อายุขัยหรืออายุกัปป์ของคนเราก็ลดน้อยถอยลงไป ๑ ปี จนถึงบัดนี้ กาลเวลาล่วงเลย ๑๐๐ ปี ไปถึง ๒๕ รอบแล้ว อายุขัย อายุกัปป์ ของคนเราก็ลดลงไป ๒๕ ปี ดังนั้นอายุขัยของคนในปัจจุบันนี้ จึงมีประมาณ ๗๕ ปีเท่านั้น ถ้าผู้ใดอายุถึง ๗๕ ปี แม้จะน้อยไปหน่อยหรือมากไปสักนิดแล้วจึงตาย ดังนี้เรียกว่าตายเพราะสิ้นอายุ

๒ กัมมักขยมรณะ

ตายเพราะสิ้นกรรม หมายถึงว่าผู้ตายนั้นอายุยังน้อย ยังเป็นเด็ก เป็นหนุ่ม เป็นสาวอยู่ ยังไม่ทันถึงอายุขัย ก็มา

ตายลง เป็นอันหมดกรรมที่จะต้องได้รับในชาตินี้แต่เพียงเท่านี้ ดังที่กล่าวกันอย่างธรรมดาสามัญว่า หมดเวรหมดกรรมกันเสียที หรือว่าผู้ที่ตายนั้น มีอายุมากมาย จนแก่หง่อมนักหนา จึงได้ตาย การที่อยู่จนถึงกับแก่หง่อม งก ๆ เงิ่น ๆ หลง ๆ ลืม ๆ เช่นนี้ เพราะยังไม่หมดกรรมที่ตนจะต้องได้รับในชาตินี้ (แม้จะหมดอายุขัยแล้วก็ตาม) จึงต้องทนทุกข์ทรมานอยู่ไปจนกว่าจะตาย ที่เรียกกันว่าหมดบุญ ก็คือสิ้นกรรมนั่นเอง

อีกนัยหนึ่งท่านกล่าวว่า พระอรหันต์ ทั้งหลายที่เข้าสู่ปรินิพพานนั่นแหละเป็นการตายอย่าง กัมมักขยมณะโดยตรง เพราะท่านสิ้นกรรมโดยแท้ เป็นการสิ้นกรรมหมดกรรมโดยเด็ดขาด เป็นสมุจเฉทจริง ๆ ไม่เหมือนกับที่กล่าวในวรรคต้น อันเป็นการสิ้นกรรมหมดกรรมเฉพาะภพนั้น ชาตินั้นแต่ชาติเดียว อันเป็นการกล่าวได้โดยปริยาย หาใช่หมดกรรม สิ้นกรรมโดยแท้จริงไม่

๓ อุภยักขยมรณะ

ตายเพราะสิ้นทั้งอายุ และสิ้นทั้งกรรม หมายถึงว่าไม่ได้ตายแต่เด็กแต่เล็ก ต่อเมื่อถึงอายุขัยจึงตาย ประจวบกับ

หมดกรรมด้วยพอดี ไม่ต้องทรมานรับกรรม ใช้กรรมจนแก่หง่อมดังกล่าวแล้วในข้อต้น ดังนี้แหละที่เรียกว่า อุภยักขยมรณะ

อีกนัยหนึ่งท่านกล่าวว่า การปรินิพพานของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และการปรินิพพานของพระปัจเจกพุทธเจ้า ๒ พระองค์ เท่านั้นแหละจึงจะเรียกได้ว่าเป็น อุภยักขยมรณะ เพราะท่านต้องอยู่จนถึงอายุขัย (ที่มีเงื่อนไข) แม้ใครจะประทุษร้ายอย่างใดก็ไม่ทำให้ตายได้ และท่านเป็นผู้ที่หมดกรรมแล้วโดยสิ้นเชิง

๔ อุปัจเฉทกมรณะ

ตายโดยยังไม่สิ้นอายุและสิ้นกรรม เพราะมีภัยอันตรายอย่างหนึ่งอย่างใดมารบกวนตัดรอนทอนอายุให้ขาดลงไป ภัยหรืออันตรายที่มาทำให้ถึงตาย เช่น ต้องศัตราวุธ ถูกวางยาเบื่อ ถูกสัตว์อื่นทำร้าย ถูกรถทับ ไฟครอก จมน้ำ อดน้ำอดข้าว เป็นโรคตลอดจนตายด้วยแรงโลภะ แรงโทสะเหล่านี้เป็นต้น ไม่ได้ตายอย่างปกติธรรมดาสามัญเหมือน ๓ อย่าง ดังกล่าวข้างต้นนั้น จึงได้เรียกว่าเป็น อุปัจเฉทกมรณะ

ซึ่งจัดเป็นอกาลมรณะ เพราะว่า ถ้าหากยังไม่ได้รับภยันตราย เช่นนั้น อาจจะยังไม่ถึงแก่มรณะก็ได้

๖ ว่าด้วยอารมณ์ของสัตว์ที่มรณะ

ในกาลแห่งสัตว์ที่ใกล้มรณะนั้น จะต้องมีอารมณ์อันมีชื่อเรียกเป็นพิเศษโดยเฉพาะว่า กรรมอารมณ์ กรรมนิมิต-อารมณ์ และคตินิมิตอารมณ์ อย่างใดอย่างหนึ่งมาปรากฏแก่ชวนะจิต ในมรณาสันนวิถี อารมณ์อย่างนี้จะต้องเกิดทั่วทุกตัวสัตว์ (มนุษย์)

(ก) กรรมอารมณ์

กรรมอารมณ์ที่เป็นฝ่ายกุศล คือ ตนได้ให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม หรือเจริญภาวนามานั้น เคยทำอย่างไร จิตก็นึกคิดเหมือนอย่างที่ทำอยู่อย่างนั้น

ที่เป็นฝ่ายอกุศล คือ เคยฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ฉ้อ ชิงเฆี่ยนตี จำจองสัตว์อย่างไร ก็นึกคิดเหมือนอย่างที่ได้ทำอยู่อย่างนั้น

ทั้งเป็นฝ่ายกุศลและอกุศล มรณาสันนชวนะ ก็ถือเอามาเป็นอารมณ์ เมื่อมีกรรมอารมณ์ เป็นกุศล ก็นำไปสู่สุคติ ถ้ามีกรรมอารมณ์ เป็นอกุศล ก็จะต้องไปสู่ทุคคติ

(ข) กรรมนิมิตอารมณ์

กรรมนิมิตอารมณ์ หมายถึงเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ตนได้ใช้ในการกระทำกรรมนั้น ๆ นี่เป็นฝ่ายกุศลก็เห็นเครื่องที่ตนได้ทำกุศล เช่นเห็นโบสถ์ เห็นพระพุทธรูปที่ตนสร้าง เห็นพระที่ตนบวชให้ เห็นเครื่องสักการะที่ตนใช้บูชา เห็นผ้าผ่อนที่ตนให้ทานเหล่านี้เป็นต้น

ที่เป็นฝ่ายอกุศล เช่นเห็นแห อวน หอก ดาบ มีด ไม้ ปืน เครื่องเบียดเบียนสัตว์ ที่ตนเคยใช้ในการทำบาป เป็นต้น

ทั้งฝ่ายกุศล และอกุศล มรณาสันนชวนะ ก็น้อมมาเป็นอารมณ์

เมื่อกรรมนิมิตอารมณ์ที่เป็นกุศล ก็นำไปสู่สุคติ ส่วนฝ่ายที่เป็นอกุศล ก็นำไปสู่ทุคคติ

(ค) คตินิมิตอารมณ์

คตินิมิตอารมณ์ คือ นึกเห็นเครื่องหมายที่จะนำไปสู่สุคติ หรือทุคคติ

ถ้าจะไปสู่สุคติ ก็จะปรากฏเป็นวิมาน เป็นปราสาท-ทิพยสมบัติ เป็นนางเทพอัปสร เป็นรั้ววัง เป็นวัดวาอาราม เป็นภิกษุสามเณร เป็นครรภ์มารดา เป็นต้น ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ดี

ถ้าจะไปสู่ทุคคติ ก็จะปรากฏเป็นเปลวไฟ เป็นเหวเป็นถ้ำ อันมืดมัว เป็นนายนิรยบาล เป็นสุนัข แร้ง กา จะมาเบียดเบียนทำร้ายตน เป็นต้น ล้วนแต่เป็นสิ่งที่เลวร้ายทั้งสิ้น

---

๗ ว่าด้วยบุญกิริยาวัตถุ

บุญกิริยาวัตถุ แปลว่า ความดีที่ควรกระทำ เพราะเป็นเหตุที่ตั้งผลบุญให้เกิดขึ้น เมื่อกล่าวโดยอำนาจบุญกิริยาวัตถุ แล้วก็มี ๑๐ ประการ ดังนี้

(๑) ทาน การให้สิ่งที่เป็นประโยชน์สุขแก่ผู้ที่ได้รับ

(๒) สีล การรักษากายวาจาให้เป็นปกติ ไม่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น

(๓) ภาวนา การอบรมจิตใจให้กุศลอันประเสริฐเกิดขึ้น และให้เจริญยิ่งขึ้นด้วย

(๔) อปจายนะ การแสดงคารวะอ่อนน้อม แก่ผู้ที่เจริญด้วย ชาติวุฒิ คุณวุฒิ และวัยวุฒิ

(๕) เวยยาวัจจะ การสงเคราะห์ช่วยเหลือกิจการเกี่ยวแก่ปริยัติ และปฏิบัติ

(๖) ปัตติทานะ การอุทิศส่วนกุศลให้บิดา มารดา ครูอาจารย์ ญาติพี่น้อง ตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งหลาย

(๗) ปัตตานุโมทนา การอนุโมทนารับส่วนบุญที่มีผู้อุทิศให้ได้แก่การเห็นดี คล้อยตามด้วยความอิ่มใจ ในส่วนบุญที่มีผู้อุทิศให้นั้น

(๘) ธัมมสวนะ การตั้งใจสดับตรับฟังพระเทศนา แม้ฟังการสั่งสอนวิชาทางโลก ที่ไม่มีโทษก็สงเคราะห์เป็นธัมมสวนะ

(๙) ธัมมเทสนา การแสดงธรรมแก่ผู้ประสงค์ฟังธรรม แม้การสั่งสอนวิชาทางโลกที่ไม่มีโทษ ก็สงเคราะห์เป็นธัมมเทสนา เช่นเดียวกัน

(๑๐) ทิฏฐุชุกรรม มีความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง อย่างน้อยก็ต้องนึกถึง กัมมสกตาปัญญา คือ รู้ว่า สัตว์มีกรรมเป็นของตน ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว.

ปกิณณกะ

พระอภิธัมมัตถสังคหะ ที่ได้นำมาลงนี้เป็นหัวข้อหลัก ประกอบด้วยคำอธิบายเพียงย่อ ๆ เท่านั้น ถ้าท่านสาธุชนผู้ใดสนใจในความละเอียดลึกซึ้ง จะไปฟังคำบรรยายจากอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิที่ศาลาโพธิลังกา วัดพระเชตุพน ได้ทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ เริ่มแต่เวลา ๙.๓๐ น. เป็นต้นไป โดยไม่ต้องเสียเงินเสียทองแต่อย่างใด อาจารย์ผู้บรรยายก็ไม่มีเงินเดือน นักศึกษาก็มีทุกเพศทุกวัย คือมีทั้งภิกษุ แม่ชี อุบาสก อุบาสิกา ไปศึกษากันมากมาย จะมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายอภิธรรมมูลนิธิคอยต้อนรับท่านอยู่ทุกเวลา.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พวิบูลย์กิจ ๘๓/๔๐ มุมวัดตรีทศเทพ พระนคร โทร. ๘๑๑๘๕๗
นางนวลจันทร์ พรพิบูลย์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๔